საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ქართული ენციკლოპედიის ი. აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია

გურამიშვილის დავით გიორგის ძე

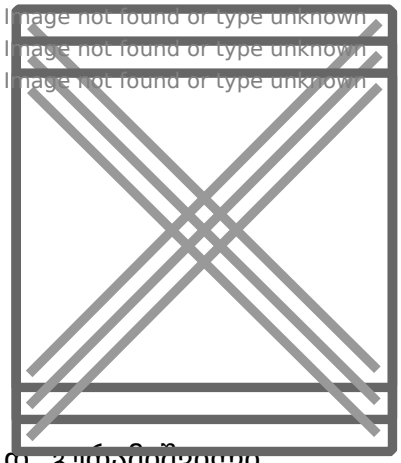

დ. გურამიშვილი

დ. გურამიშვილი.

დ. გურამიშვილის სახლ-მუზეუმი მირგოროდი უკრაინა.

ბერძენიშვილი.

არქიტექტორი ვ. ალ ექსი-მესხიშვილი თუჯი 1965 თბილისი.

ქ. მცხეთა

ქ. ბ.

გურამიშვილი **დავით** **გიორგის** **ძე** [1705, სოფ. გორისუბანი, საგურამოს თემი, – 21. VII (1.VIII). 1792, მირგოროდი, უკრაინა], პოეტი. სიჭაბუკე თავის მამულში, საგურამოში, გაატარა. შემდეგ მისი ცხოვრება ტრაგიკულად წარიმართა. ფეოდ. შინააშლილობით დაუძლურებული საქართველო ირანისა და ოსმალეთის გამუდმებული ცილობის საგანი იყო. ლეკთა თარეშს ბოლო არ უჩანდა. გ-ის ოჯახი ქსნის ხეობაში, სოფ. ლამისყანაში, გაიხიზნა. დაახლ. 1727–28 გ. ლეკებმა შეიპყრეს და დაღესტანში, სოფ. ოსოქოლოში, ჩაიყვანეს. იგი ტყვეობიდან გაიპარა და თავი შეაფარა თერგის პირას მცხოვრებ რუს ახალმოსახლეებს. 1729 სოლაღ-ასტრახანის გზით ჩავიდა მოსკოვში, სადაც

ამ დროს ვახტანგ VI თავისი მრავალრიცხოვანი ამალით იმყოფებოდა. ვახტანგმა მას ჯაბადარბაშის თანამდებობა უბოძა და იარაღის საწყობი ჩააბარა. მეფის გარშემო შემოკრებილ ქართველობასთან ერთად გ. ინტენს. კულტ. საქმიანობას ეწეოდა. ეს წლები მისთვის ნაყოფიერი გამოდგა. ფაქტობრივად აქედან იწყება გ-ის პოეტური ბიოგრაფია. ვახტანგ VI-ის გარდაცვალების (1737) შემდეგ ქართვ. ემიგრანტებს სამშობლოში დაბრუნების იმედი დაეკარგათ და რუს. ქვეშევრდომობა მიიღეს. 1738 მათ შექმნეს ქართვ. ჰუსართა ასეული, რ-იც შემდეგ პოლკად გადაკეთდა. ჰუსარებს დაურიგეს მამულები რუს. სხვადასხვა პროვინციაში, მეტწილად უკრაინაში. გ-ის ბედი მჭიდროდ დაუკავშირდა უკრაინასა და ქართვ. ჰუსართა პოლკს. პოეტმა ადგილ-მამული მიიღო სამხრ. უკრაინაში – მირგოროდსა და ზუბოვკაში. 1738–60 მონაწილეობდა რუს. ლაშქრობებში ოსმ., შვეციისა და პრუსიის წინააღმდეგ. ამ ბრძოლებში თავი ისახელა ერთგულებითა და სიმამაცით. პრუსიასთან შვიდწლიან ომში (1756–63) გ. ტყვედ ჩავარდა და 1759 დეკემბრამდე მაგდებურგის ციხეში იჯდა. 1760 მრავალჭირნახულმა და სენთაგან დაუძლურებულმა პოეტმა პორუჩიკის ჩინით თავი დაანება სამხ. სამსახურს, თავის ახალგაზრდა მეუღლესთან, ტატიანა ავალიშვილთან, ერთად საბოლოოდ დამკვიდრდა უკრაინაში და შეუდგა სახლ-კარისა და მეურნეობის აღდგენას. როგორც ჩანს, მძიმე *პოლიტ.* სიტუაციის გამო სამშობლოში დაბრუნება ვეღარ მოახერხა. აქტიურად მონაწილეობდა უკრაინის ქართ. ახალშენის ცხოვრებაში. სიცოცხლის დარჩენილი წლები უკრაინაში გაატარა. დაკრძალულია მირგოროდში, ღვთისმშობლის მიძინების ტაძრის ეზოში. გ-მა თავის *ლიტ.* მემკვიდრეობას თავი მოუყარა ერთ კრებულში და 1787 საკუთარი ხელით გადაწერილი „დავითიანი" პოტიომკინის კარზე მყოფ მირიან ბატონიშვილს (ერეკლეს ძე) გამოატანა საქართველოში, რითაც ზნეობრივი ვალი მოიხადა მშობლიური ქვეყნისა და ხალხის წინაშე. მისმა პოეტურმა მემკვიდრეობამ სწორედ ამ ერთადერთი ავტოგრაფული კრებულის (ინახება ხელნაწ. ეროვნ. ცენტრში, S–1598) სახით მოაღწია ჩვენამდე. „დავითიანში" ლირ. ლექსებთან ერთად ორი პოემაა: პირველი ისტ. ხასიათისაა და პირობითად „ქართლის ჭირი" ეწოდება, მეორე – „ქაცვია მწყემსი" ან, როგორც თვით ავტორი უწოდებს, „მხიარული ზაფხული", საყოფაცხოვრებო ხასიათისაა. „ქართლის ჭირში" იშვიათი პოეტური ოსტატობით არის გადმოცემული იმდროინდელი საქართვ. მდგომარეობა. „მართლის თქმა" გ-ის შემოქმედებითი მეთოდია, რადგან "ფარვა სიავისა ქვეყანას არ მოუხდების". გ. ღრმად ჩასწვდა იმ მიზეზებს, რამაც ქვეყანა უფსკრულის პირას მიიყვანა. მისი აზრით, გარეშე მტრების გარდა, ამაში ბრალი მიუძღვის ფეოდ. შინააშლილობასა და ძმათა სისხლისმღვრელ ომებს. პოეტი გვიხატავს საქართვ. ძნელბედობის შემზარავ სურათებს. საყურადღებოა, რომ პოემაში გზადაგზა ჩართულია მისი ტრაგიკული ბიოგრაფია. „ქართლის ჭირში" გადმოცემულ ყოველ ცალკეულ ფაქტს, კონკრეტულობასთან ერთად, დიდი განმაზოგადებელი ძალაც გააჩნია – პირადული და საზოგადოებრივი აქ ერთ მთლიან, მხატვრულად დამაჯერებელ სურათს ქმნის. პოემის შესავალ თავებში გადმოცემულია პოეტის დიდაქტ.- განმანათლებლური იდეები. დღესაც აქტუალურია აღზრდის გურამიშვილისეული პრინციპები. ჭეშმარიტებად რჩება „დავითიანის" ბრძნული შეგონება: „ყმაწვილი უნდა სწავლობდეს საცნობლად თავისადაო: ვინ არის, სიდამ მოსულა, სად არის, წავა სადაო". გ-ს სწამს, რომ ქვეყნის ხსნის ერთ-ერთი

მძლავრი საშუალება სწავლა-განათლების აღორძინებაა („სწავლა მოსწავლეთა"). გ-ის ლირ. ლექსებში წამოჭრილია ღრმა ფილოს. და ზოგადსაკაცობრიო პრობლემები. ადამიანი, მისი ამქვეყნიური ხვედრი, სიკვდილ-სიცოცხლის მარადიული მონაცვლეობა გ-ის პოეტური შედევრების უმთავრესი თემაა. ამ თვალსაზრისით ნიშანდობლივია ლირ. ლექსები: „გოდება დავითისა, საწუთროს სოფლის გამო ტირილი", „სიკვდილისა და კაცის შელაპარაკება და ცილობა", "კაცისა და საწუთროსაგან ცილობა და პჭობა, ერთმანეთის ძვირის ხსენება" და სხვ. გ-ის პოეზიაში დიდი ადგილი ეთმობა რელიგ. თემას. პოეტი ეხება შუა საუკ. მწერლობისათვის, კერძოდ, ჰიმნოგრაფიისათვის, დამახასიათებელ სას. მოტივებს („ღვთისმშობლის მიცვალების დღის შესხმა", „ჯვარცმის ამბავი", „სიტყვა ესე ღვთისა" და სხვ.) და ღვთაებისა და ადამიანის მიმართების საკითხებს ქრისტ. რელიგ. პოზიციებიდან აშუქებს. მისტიკური განწყობილებითაა გამსჭვალული სას. თუ სატრფიალო თემატიკაზე დაწერილი ლექსები. მაგრამ გ-ის პოეზიაში ქრისტ. მისტიკა თავისებურადაა წარმოჩენილი და არ არის თვითმიზნური ხასიათისა. პოეტის ლექსები სავსეა ცხოვრებისეული ფაქტებით. რეალური და მისტიკური პლასტების შერწყმა გ-ის პოეზიის ერთ-ერთი დამახასიათებელი თვისებაა. პოემა „ქაცვია მწყემსი" პირველი საყოფაცხოვრებო ხასიათის თხზულებაა ქართ. მწერლობაში. ქრისტ. მორალზე დაფუძნებულ ამ პოემაში პერსონაჟები უბრალო, დაბალი წრის ადამიანები, ბუნების ლაღი შვილები არიან. მიმზიდველადაა დახატული მათი უშუალობა, წრფელი განცდები და ზნეობრივი სისპეტაკე. ბუნება და ადამიანი აქ წარმოსახულია მთლიანობაში, რაც მოქმედი გმირების ბედნიერების წყაროდაა მიჩნეული. პოემას უწყვეტ ნაკადად გასდევს ჭეშმარიტი ჰუმანიზმი. "ქაცვია მწყემსს" თავისებურ კოლორიტს სძენს ისიც, რომ ზოგიერთი პასაჟისა თუ ბუნების სურათის აღწერისას აშკარად იგრძნობა უკრ. ყოფისა და ლანდშაფტის წარმოჩენის მცდელობა. გ. ქართ. პოეზიის მამამთავრად რუსთაველს აღიარებდა. ე. წ. „აღორძინების ხანის" სხვა მწერალთაგან განსხვავებით, მან შემოქმედებითად აითვისა რუსთაველის მემკვიდრეობა, შექმნა სრულიად ორიგინ. პოეტური სამყარო. ძვ. ქართ. პოეზიაში ქართვ. ხალხის ეროვნ. ბედ-იღბალი ისე არავის აუსახავს, როგორც გ-ს. ქართლის ჭირი რომ ასეთი სიძლიერით გამოეხატა, მან მიაგნო შესაფერ პოეტურ კილოს. მთელი „დავითიანი" ამ თემის დრამ. განცდის შედეგია. გ-მა ერთ-ერთმა პირველმა უკუაგდო „აღორძინების ხანაში" უკვე გაცვეთილი „ყვავილოვანი" პოეტური სტილი და სადა, ბუნებრივი მეტყველება შემოიტანა, რითაც პრინციპულად დაუპირისპირდა აღმოსავლური პოეზიის ზეგავლენას. საგულისხმოა, რომ სას. ჰიმნების დამუშავებისას მან მარტივი, სასაუბრო ენა გამოიყენა და ამით ყველასათვის ხელმისაწვდომი გახადა ისინი. გ-მა თავის ბევრ ლექსს ხალხური (როგორც ქართ., ისე უკრაინული და რუს.) სიმღერებისა და პოეზიის კილო დაუდო საფუძვლად და ამით ხელი შეუწყო ქართ. ლექსთწყობის გამდიდრებას. შინაარსისა და ფორმის პრინციპული სიახლის მხრივ „დავითიანი" ქართ. პოეზიაში ე. წ. „ევროპეიზმის" დამკვიდრების სათავეებთან დგას. ამ თვალსაზრისით გ. XIX ს. ახ. ქართ. პოეზიის ერთ-ერთ წინამორბედად გვევლინება. გ-ის პოეტური კრებული მრავალჯერაა გამოცემული. პირველად 1870 დაიბეჭდა, ხოლო შემდეგ – 1955 და 1980. „დავითიანი" მთლიანადაა თარგმნილი რუს. და უკრაინულ ენებზე, ცალკეული თხზულებები კი სხვა უცხ. ენებზეც.

თხზ.: მრუდის საწუთროს ტრიალი, კიევი, თბ., 1980 (ქართ. და რუს. ენებზე).

ლიტ.: ბ ა რ ა მ ი ძ ე ა., ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, [ტ.] 2, თბ., 1940; კ ე კ ე ლ ი ძ ე კ., ქართული ლიტერატურის ისტორია, [ტ.] 2, თბ., 1958; კ ე კ ე ლ ი ძ ე კ., ბ ა რ ა მ ი ძ ე ა., ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია (V–XVIII სს.), თბ., 1969; კ უ ს რ ა შ ვ ი ლ ი რ., დავით გურამიშვილის ენა და დიალექტიკა, თბ., 2000; მ ა ღ რ ა ძ ე ე., დავით გურამიშვილი, თბ., 1980; მ ო ს ი ა ტ., დავით გურამიშვილი და ქართული სიტყვიერი კულტურა, თბ., 1986; მ ი ს ი ვ ე, "დავითიანის" სახისმეტყველება, თბ., 2005; მ უ რ ღ უ ლ ი ა გ., ა ლ ი ბ ე გ ა შ ვ ი ლ ი გ., მ ა ღ ლ ა ფ ე რ ი ძ ე ვ., საუბრები ქართულ ლიტერატურაზე, თბ., 1992; ნ ა ტ რ ო შ ვ ი ლ ი გ., დავით გურამიშვილი, თბ., 1955; ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. 2, თბ., 1966; ყ უ ბ ა ნ ე ი შ ვ ი ლ ი ს., დ. გურამიშვილი ქართველ ჰუსართა პოლკში, თბ., 1955; ჩ ო ხ ა რ ი ძ ე მ., დავით გურამიშვილის ცხოვრება და შემოქმედება, ბათ., 2007; ც ა ი შ ვ ი ლ ი ს., დავით გურამიშვილი, თბ., 1985.

ს. ცაიშვილი